(א) [א]וקדושין: **מתני'** [ב]האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה [א]ר' יוחנן בן ברוקה אומר [ג]אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין ועל מי שאין ראוי לו ליורשו אין דבריו קיימין: **גמ'** טעמא דאחר במקום בת ובת במקום בן הא בן בין הבנים ובת בין הבנות דבריו קיימין אימא סיפא רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין היינו תנא קמא וכי תימא רבי יוחנן בן ברוקה אפילו אחר במקום בת ובת במקום בן קאמר והתניא רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר לא נחלקו אבא וחכמים על אחר במקום בת ובת במקום בן שלא אמר כלום על מה נחלקו על בן בין הבנים ובת בין הבנות שאבא אומר יירש וחכמים אומרים לא יירש איבעית אימא מדקאמר לא נחלקו מכלל דתנא קמא סבר נחלקו איבעית אימא כוליה דרבי יוחנן בן ברוקה היא וחסורי מחסרא והכי קתני האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום הא בת בין הבנות ובן בין הבנים אם אמר יירש כל נכסיו דבריו קיימין שר' יוחנן אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה וכן [ג]אמר רבא הלכה כר' יוחנן בן ברוקה אמר רבא מאי טעמיה דרבי יוחנן בן ברוקה אמר קרא [ו]והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה אמר ליה אביי הא מלא יוכל לבכר נפקא ההוא מיבעי ליה לכדתניא אבא חנן אמר משום רבי אליעזר

מה

וקדושין. שאם קידש אשה בפני עדים וחזר ואמר בתוך כדי דבור להוו מתנה ולא להוו קדושין אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת ומותרא דרבנן היא משום לעז ממזורות אם תנשא לאחר בלא גט: **מתני' האומר איש פלוני יירשני.** אפי' אחיו במקום שיש להוה מלווה בת: **או בתי תירשני.** ויש לו בן: **לא אמר כלום.** שעקר את הירושה ממקומה. ודייקינן בגמרא הא בן בין הבנים דראוי לירש קלא קנה גם הכל ולפום הך דיוקא לא מתוקמא הך סיפא אליבא דהוא תנא דלעיל (קכו:) דקתני גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד שאם אמר משום ירושה לא אמר כלום דהיינו בן בין הבנים ואפ"ה קתני רישא דלא קני ובגמרא מתרצינן לה: **אם אמר על מי שראוי ליורשו.** השתא משמע לן כגון שהוא ראוי ליורשו במקצת כגון בן בין הבנים והלכך דבריו קיימין אם אמר יירש הכל ועל מי שאין ראוי ליורשו כגון אחיו במקום בתו או בתו במקום בנו: **גמ' טעמא.** דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה דקמוריש לאחר במקום בת דלא חזי השתא למירת מידי: **אימא סיפא אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין היינו תנא קמא.** דהכי משמע על מי שראוי ליורשו עכשיו דהיינו בן בין הבנים או בת בין הבנות במקום שאין בן: **וכי תימא.** קפליג ר' יוחנן עליה דת"ק אפי' אאחר במקום בת דשמעי' לת"ק דמשיב ליה מתנה על מה שכתוב בתורה אפי' בנו בין הבנים או בת בין הבנות כדקתני רישא גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד שאם אמר משום ירושה לא אמר כלום וכ"ש באחר במקום בת כדקתני סיפא האומר איש פלוני יירשני כו' וזו ואין צריך לומר זו קתני א"נ להכי תנייה להך סיפא לאשמועינן דאפי' באחר במקום בת אתא ר' יוחנן לאיפלוגי עליה דת"ק ולמימר דבריו קיימין ורישא נמי רבותא קתני דאפילו בבן בין הבנים אמרי רבנן אין דבריו קיימין ונמצא רישא מיתניא להשמיענו כח דרבנן דאפילו בבן בין הבנים אמרי לא אמר כלום וסיפא מיתניא להשמיענו כח דר' יוחנן בן ברוקה דאפילו באחר במקום בת פליג אדרבנן ואמר דבריו קיימין ולא למידק מינה כדדייקינן לעיל טעמא דאחר במקום בת כו' דהוא הדין נמי לבן בין הבנים דלא אמר כלום אלא משום רבי יוחנן בן ברוקה נשנית דאתא רבי יוחנן בן ברוקה למימר אם אמר על מי שראוי היום ולמחר ליורשו אחר שתמות בתו דבריו קיימין ואע"ג דהשתא מיהא לא חזי ליורשו ואם אין ראוי ליורשו אחר בתו כגון דודו ויש לו אחין דאחין קודמין לאחי אביו לא אמר כלום הואיל ואין ראוי ליורשו עד שתמות בתו ואחיו: ומשנינן **מדקאמר רבי ישמעאל לא נחלקו מכלל דפליגי חביריו עליו ואמרין נחלקו.** ומתני' רבנן היא דמוקמי לפלוגתייהו אפילו באחר במקום בת ומתני' כולה כדפרישית: **ואיבעית אימא.** לא פליגי רבנן עליה דרבי ישמעאל אלא דכולי עלמא מודו דלא פליגי באחר במקום בת דודאי לא אמר כלום אלא בבן בין הבנים הוא דפליגי רבנן ורבי יוחנן בן ברוקה והאי דקאמר רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין היינו בבן בין הבנים דראוי השתא ליורשו ודקאמר רבי יוחנן בן ברוקה היינו ת"ק תריץ כולה מתני' דהך בבא בתרייתא רבי יוחנן בן ברוקה היא (ב) דשמעי' לת"ק דאמר גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד דאם אמר משום ירושה לא אמר כלום דהיינו בן בין הבנים ואתא איהו למימר דירית והכי קתני האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שרבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו כגון בן בין הבנים ובת בין הבנות הוא דדבריו קיימין אבל אמר על מי שאינו ראוי ליורשו כגון שאמר איש פלוני יירשני במקום שיש בת או בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום: **הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה.** וכדמשמע סתמא דמתניתין דמשמע דבבן בין הבנים קאמר כדדייקינן לעיל וכדאוקימנא דכולה רבי יוחנן בן ברוקה היא. ואיכא נמי למידק מדלא קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה אפי' אחר במקום בת ובת במקום בן וטעמא דרבי יוחנן בן ברוקה דמפרשי' לקמן מביום הנחילו את בניו משמע נמי דבבן בין הבנים קאמר ולעיל נמי הכי אמרינן (קכח:) אמר אביי הכי קאמר האומר על תינוק בין הבנים יירש כל נכסיי נאמן כרבי יוחנן בן ברוקה מכלל דהוה סבירא להו דלא פליג אלא בבן בין הבנים הלכך ל"ש אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסיי לא שנא אם אמר יירש כל נכסיי דבריו קיימין ואפי' אם כתב כן דלא שנא אם אמר ל"ש כותב כדמוכח לקמן בפירקין (דף קלג.) א"ל הונא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר רואין אם ראוי ליורשו נוטלן משום ירושה וא"ל ר"נ גנבי גנובי למה לך אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה אימא הלכתא כר' יוחנן בן ברוקה דשמעתך כר' יוחנן בן ברוקה קא אזלא. והא דאמרינן לקמן (קלא:) אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא ואמרינן הוא הדין נמי לבנו דאם כתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפוטרופא ה"מ כותב לשון מתנה או אומר לשון מתנה דלכבודו איכוין להקנות לו נכסיו אבל לשון ירושה קנה הכל כדין תורה כדנפקא לן מביום הנחילו את בניו דבשלמא לשון מתנה איכא למימר דהקנה לו הני נכסים להיותן בחזקתו כדין אפוטרופא שגם כשעשאו אפוטרופוס נתקיימה מתנתו שיש נותן מתנה גמורה ויש שנותן מתנת אפוטרופוס אבל ירושה אינה יכולה להיות אלא אם כן קונה הנכסים קנין גמור דלשון ירושה משמע שקם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי ולהיות מוחזק בהן להיות שלו כמורישו אבל אם אינו אלא אפוטרופוס נמצא שלא הוריש לו כלום וגם בהלכות גדולות מצאתי סייג לדברי. והני מילי כשאין בכור או יכול להנחיל כל נכסיו לאחד מהן אבל אם יש בכור אינו יכול להנחיל חלקו לאחד מהן כדנפקא לן לקמן (ע"ב) מלא יוכל לבכר(ג): **ביום הנחילו.** והוה מצי למכתב ביום שינחלו בניו: **לכל מי שירצה.** מבניו בן להרבות לו מאחיו בן להורישו הכל. ולשנויא קמא דמשנינן לעיל דפליג רבי יוחנן בן ברוקה אפי' באחר במקום בת איכא למימר נמי דמהכא נפקא ליה ובניו לאו דוקא אלא יורשיו (ג) ואפי' הראוי ליורשו יורש קרינא ביה: **מלא יוכל לבכר נפקא.** דהכי משמע בכורה לא יוכל להעביר מבכור ולהנחיל לאחרים אבל שאר נכסיו בלא חלק בכורה יכול להנחיל אחד מבניו:

לא

הלכה כר' יוחנן בן ברוקה. נראה דדוקא בן בין הבנים ובת בין הבנות כפירוש רבינו שמואל: **האי** מלא יוכל לבכר נפקא. פירוש מדקאמר רחמנא דחלק בכורה אין יכול לשנות מכלל דחלק פשיטות יכול לשנות ולמה לי קרא דביום הנחילו את בניו והוה מצי למימר ולטעמיך לרבנן נמי יקשה אמאי אינו יכול לשנות חלק פשיטות הא כיון דכתיב לא יוכל לבכר מכלל דחלק פשיטות יכול: [ד]**שיכול.** (ד) ל"ג והלא דין הוא:

תלמוד

עין משפט נר מצוה

צב א מיי' פ"ז מהלכות אישות הלכה כב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' מט סעיף ג:

צג ב מיי' פ"ו מהל' נחלות הלכה ב סמג עשין לו טוש"ע חו"מ סי' רפא סעיף א:

צד ג מיי' שם ופי"ב מהל' זכיה ומתנה הל"א סמג שם טוש"ע שם:

◆

רבינו גרשום

וקדושין. שאם חישב על בהמה להקריב לעבודת כוכבים ואמר להקריבה וחזר בו לאלתר בתוך כדי דבור לא הויא חזרה ואסורה בהנאה וקדושין נמי אם קידש אשה ובתוך כדי דבור חזר בו אפ"ה תופסין בה קדושין וצריכה גט: **פיס'** ר' יוחנן [בן ברוקה] אומר אם אותו איש פלוני שאמר יירשני במקום שיש בת אם ראוי ליורשו הוא אם לא היתה בת כגון שהוא אחיו דבריו קיימין ויורש אפי' במקום בת: טעמא דאחר במקום בת. משום הכי אמר ת"ק דלא אמר כלום דמתעקרא נחלה מן הראוין לשאינם ראויים: הא כבן בין הבנים. כלומר אם רצה ליתן לבן אחד כל נכסיו ולא לשאר בנים הואיל ונותנו למי שהוא יורש גמור דבריו קיימין והוא הדין אם לא הי' לו בנים אלא בנות ורצה ליתן לבת אחת בין שאר הבנות: אימא סיפא וכו' וכי תימא בהא קמפלגי ר' יוחנן [בן ברוקה] מיקל טפי מתנא קמא דאפי' אמר על אחר דראוי ליורשו במקום שיש בת דקרובה ליה טפי דבריו קיימין. וכן בת במקום בן: והא תניא כו'. וכיון דקאמר ר' ישמעאל דלא נחלקו אבא וחכמים על דבר זה הדרן קושין לדוכתיה דדייקינן טעמא דאחר במקום בת כו' דר' יוחנן היינו ת"ק. איבעית אימא תריץ הכי מדקאמר ר' ישמעאל לא נחלקו מכלל דת"ק דר' ישמעאל סבר דנחלקו ור' יוחנן לאו היינו ת"ק. ואיבעית אימא תריץ הכי כולה מתני' ר' יוחנן בן ברוקה היא וחסורא מחסרא מתני'. והכי קתני לה האומ' איש פלוני יירשני וכו': התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה מבניו. כלומר הנחילו לרצונו משמע: הא מלא יוכל לבכ' נפקא. דסגי ליה כי את הבכור בן השנואה יכיר מאי האי דכתיב לא יוכל לבכר וגו' כלומר בכור אי אתה יכול ליתן חלקו לאחר הא לשאר בנים יכול ליתן חלקם לאחר: אלא ההוא לא יוכל לבכר מיבעי ליה לכדתניא אבא חנן כו'

מסורת הש"ס

א) לעיל קכו: קכט: לקמן קלג. קמא., ב) [פי' תוס' יבמות לו: ד"ה ואמר], ג) [דברים כא], ד) עיין לפ"ג.

◆

תורה אור השלם

ו וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: דברים כא טז

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' לגר מעבודת כוכבים וקדושין. נ"ב הג"ה למנין תהדר קא אמרי' דאי בעי למהדר הדר לגר מקדושין דאי בעי למהדר בתר דקדיש או הוא או היא לא יכלין ואע"פ שפוסקין כאותו ענין אע"ג דקיימין עדים ותקרובת עבודת כוכבים נמי כיון דאיתפס דבר לעבודת כוכבים נאסר איתייב ליה ואסור כסאה עכ"ה: (ב) רשב"ם ד"ה ואיבעית אימא וכו' ר"י בן ברוקה היא דשמע לת"ק: (ג) ד"ה לכל מי וכו' ואפי' הראוי ליורשו. נ"ב ולפענ"ד נראה שזה פירוש דחוק דאי בניו לאו דוקא אלא יורשיו כל יורשיו במשמע אלא נראה דבניו דוקא ומ"מ מדכתב את בניו את הנחלה נמי אמר הראוי ליורשו אבל שאינו ראוי לאו ליורשו דליכא קרא לא וק"ל: (ד) תד"ה שיכול וכו'. נ"ב בפ"ק דחולין כתבו התוס' ח"ל נדף כ"ב בסוף דוכתין ל"ג תרוייהו דשיכול משמע דאי לאו האי קרא לא הוה אמינא הכי אבל והלא דין הוא משמע דבלאו האי קרא הוה לו לומר כן עכ"ל ועי' ליה מאי למהרש"ל מ"ש כאן:

◆

מוסף רש"י

וקדושין. המקדש אשה ומתגרשה אע"פ שחזר בתוך כדי דבור אינה חוזרת (נדרים פז. ועיי"ש: חוץ מהמגדף ועובד עבודות כוכבים ומקדש ומגרש).